

CUPRINS

Argument	p. 4
Introducere	p. 5
I. Muzica și loisirul	p. 15
1.1 Definirea conceptelor de muzică și loisir.....	p. 15
1.2 Muzica clasică și stilurile sale.....	p. 23
2. Perioada clasică în muzică.....	p. 29
3. Balurile și alte modalități de distracție în secolul al XIX-lea.....	p. 32
3.1 Ce este balul?.....	p. 32
3.2 Balurile.....	p. 34
II. Viața muzicală românească și influența evenimentelor istorice asupra ei în secolul al XIX-lea	p. 44
1. Muzica românească în perioada preromanstismului. Încadrarea muzicii românești.....	p. 44
2. Evenimente muzicale în spațiul transilvănean. Contribuția trupelor străine de muzică la sincronizarea vieții muzicale autohtone.....	p. 63
3. Nașterea formațiunilor muzicale românești. Rol și importanță.....	p. 67
4. Faptele politice și viața muzicală.....	p. 92
5. Autoritățile străine „factor de risc” pentru viața muzicală românească.....	p. 97
6. Muzica stâlp al culturii. Argument pentru periodizare.....	p. 100
7. Viața muzicală-schimbări în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea.....	p. 107

III. Presa și muzica	p. 116
1. Scurt istoric al presei.....	p. 116
2. Presa românească ardeleană.....	p. 127
2.1 Muzica cultă de secol XIX reflectată în <i>Gazeta Transilvaniei</i>	p. 128
2.2 <i>Telegraful român</i> -izvor de interpretare a acțiunilor culturale din secolul al XIX-lea.....	p. 141
2.3 Revista <i>Familia</i> și activitățile musicale ale secolului al XIX.....	p. 146
2.4 Muzica și loisirul secolului al XIX-lea din perspective ziarului <i>Tribuna</i>	p. 154
2.5 Ziaristica Blajului.....	p. 163
2.6 Alte periodice transilvănene ce au abordat subiecte pe teme musicale.....	p. 167
3. Programele musicale în presa vremii. Publicitate muzicală.....	p. 169
IV. Muzica cultă din Transilvania și cea din Țările Române	p. 178
1. Nivelul culturii musicale în cele trei provincii românești.....	p. 179
2. Influențe: de la Vest sau de la Est?.....	p. 240
3. Analiză comparativă a „modei” muzicii culte asupra provinciilor românești.....	p. 250
V. Oameni de vază ai muzicii și culturii transilvănene	p. 256
1. George Dima-maestru muzical.....	p. 257
2. Iacob Mureșianu-fiul.....	p. 272
3. Ion Vidu.....	p. 282
Concluzii	p. 296
Bibliografie	p. 302
Anexe	p. 323

Cuvinte cheie : secolul al XIX-lea, muzică, muzică cultă, Transilvania, timp liber, modernitate, romantism, program muzical, presă, formațiuni muzicale, societăți și asociații culturale, cor.

Lucrarea de față prezintă cultura muzicală a secolului al XIX-lea în Transilvania, teritoriu aflat sub stăpânire habsburgică.

Pentru realizarea studiului nostru am apelat la o gamă diversificată de surse bibliografice: documente de arhivă, memorii, corespondență, monografii, lucrări cu caracter general și nu în ultimul rând o sursă bibliografică importantă și inepuizabilă, presa secolului al XIX-lea.

Secolul al XIX-lea este reprezentat în istoriografie drept un secol al schimbărilor. În această epocă toate compartimentele vieții au suferit modificări, fie că a fost vorba de transformări ale vieții sociale, economice, politice sau culturale.

Cultura, parte integrantă a vieții a trecut în epoca aceasta de la vechi la modern. Începutul veacului al XIX-lea a însemnat pentru muzica cultă din Occident evoluția spre un nou curent, cel al romantismului. O serie de compozitori și muzicieni invadează acum scena muzicii. Partiturile lor reprezintă adevărate capodopere ce vor dăinui peste veacuri.

Transilvania ca provincie anexată a Imperiului Habsburgic va trece și ea prin aceste schimbări. Pentru ea însă perioada de tranziție va fi mai lungă și nu se va desfășura concomitent cu cea din restul Imperiului.

Aici, o bună bucată de timp de creșterea nivelului cultural s-au ocupat doar etniile germană și maghiară, cea română fără prea multe privilegii a mai avut de „așteptat”.

Primii pași înspre o cultură de tip apuseană se va observa la români începând cu anii '30 ai secolului al XIX-lea, când apar primele societăți culturale românești, dar și primele periodice în limba română. Acestea din urmă au avut un aport imens asupra vieții culturale, fiind pe drept considerate propagatoare de cultură.

Caracterul cosmopolit al provinciei este de fapt cel care va da o particularitate aparte a vieții cultural de aici. Orașele transilvănene și-au stabilit fiecare propriul ritm în ceea ce privește adoptarea culturii Occidentului, la acesta a mai contribuit și amplasarea geografică a urbelor precum și starea lor economică.

În ceea ce privește muzica cultă, rolul de răspândirea a ei a revenit reuniunilor proaspăt înființate, prima în 1834 la Brașov, apoi în anii următori la Sibiu; dar și publicațiilor românești care au editat rubrici speciale pentru concerte sau alte astfel de manifestări.

Concret, lucrarea este structurată în cinci capitole, fiecare cu două sau mai multe subcapitole în care am dorit să arătăm stadiul culturii Transilvaniei în secolul al XIX-lea, dar și evoluția muzicii culte în acest spațiu plecând de la lucrări cu caracter general prin care am creat un cadru de ansamblu al provinciei, urmează apoi studiile de specialitate, memoriile și nu în ultimul rând presa aceluia secol.

Primul capitol este cel în care am încercat să dăm o definiție a muzicii, muzicii culte și a loisirului, și deasemenea să enumerăm genurile și stilurile muzicale precum și câteva particularități ale acestora. Capitolul se încheie cu prezentarea unor mijloace de petrecere a timpului liber în această epocă. Fiind vorba despre balurile organizate de etniile conlocuitoare ale acestei provincii după modelul din Apus, diferite total de cele ale românilor unde ca formă de dans prima cel populare precum *călușarul*, *bătuta* sau *hora*. Dar și *maialul*, petrecere a studenților care avea loc de obicei de două ori pe an, vara la finalizarea anului școlar și toamna odată cu începerea noului an, când nou-veniții primeau „botezul”.

Cel de al doilea capitol intitulat *Viața muzicală românească și influența evenimentelor istorice asupra ei în secolul al XIX-lea*, prezintă evoluția muzicii culte în spațiul transilvănean începând cu perioada preromantismului și continuând cu cea a romantismului. De asemenea tot aici sunt prezentate cele mai importante schimbări pe plan politic care au avut loc în spațiul nostru și a căror influență s-a revărsat și asupra culturii românești. Și nu în ultimul rând nașterea societăților muzicale naționale.

Astfel, revoluția de la 1821 a „deschis” ochii românilor în ceea ce privește ideea de unitate și conștiință națională. În anii imediat următori au apărut și primele publicații românești. Acest eveniment a avut un impact mai mare asupra locuitorilor din Principate, lor li se va deschide poarta spre cultura de tip occidental. În Transilvania, stăpânirea a reușit să înfrângă într-un timp foarte scurt orice urmă de revoltă prin pedepsirea aspră a instigatorilor.

Nu același lucru se poate spune despre Revoluția de la 1848, aceasta a cunoscut o extindere fără precedent în Transilvania, unde Blajul și câmpia sa au fost centrul principal al desfășurării.

După evenimentul de la 1848 în Ardeal asistăm la o creștere a culturii românești prin apariția mai multor asociații culturale. Reuniunile muzicale românești din Brașov, Sibiu, Orăștie sau din Banat au contribuit alături de conducătorii lor la dezvoltarea muzicii apusene în acest teritoriu.

Tot în această perioadă, prima generație de muzicieni pleacă la studii în Occident, de unde odată întorși acasă vor aplica și asupra societăților muzicale pe care le conduc modelele văzute în apus.

De asemenea în intervalul cuprins din 1847 și până la finele secolului al XIX-lea provinciei Transilvania îi vor trece pragul mai mulți muzicieni de talie internațională. Franz Liszt a sosit în Ardeal cu doar câteva luni înaintea izbucnirii revoluției pașoptiste, în 1847 . Legat de turneul acestuia prin Ardeal, Țara Românească și Moldova stau dovadă mai multe însemnări lăsate de cei care au luat parte la concertele lui. În majoritatea orașelor unde a concertat a fost primit cu brațele deschise, mai puțin la Sibiu, localitate cu o populație majoritară germană care nu s-a arătat foarte încântată de recitalul susținut, cu atât mai mult cu cât artistul refuzase să interpreteze o partitură a unui compozitor german. Conflictul care era gata gata să izbucnească a fost până la urmă evitat cu multă eleganță de către organizatori.

În urma turneului din Țara Românească, dar mai ales din Moldova unde Franz Liszt îl cunoaște pe Barbu Lăutarul, artistul se întoarce acasă cu un bogat material pentru viitoarele compoziții. De sub penelul acestuia a ieșit *Rapsodia Română*, o piesă muzicală inspirată din folclorul nostru național.

Lui Franz Liszt îi urmează tot într-o perioadă cu o puternică încărcătură istorică, Războiul de Independență; Johann Strauss-fiul, care organizează un turneu prin mai multe orașe europene, dintre ele au făcut parte și orașele de provincie din Ardeal.

Johann Strauss-fiul s-a bucurat de o mare apreciere din partea publicului iubitor de muzică cultă, dar și din partea presei. Ziarele românești precum *Gazeta Transilvaniei*, *Telegraful român* sau *Tribuna* au realizat rubrici ample în care descriu cu lux de amănunte recitalurile acestuia precum și atmosfera din sălile de concert.

Toamna lui 1878 îl aduce în Transilvania pe Johann Brahms, considerat și „succesorul” marelui titan al muzicii romantice, Ludvig van Beethoven. Alături de Brahms s-a aflat și Johann Joachim.

Pe lângă acești muzicieni din Occident, formațiunile muzicale ardeleno organizau turnee în diferite localități atât din Transilvania cât și din afara arcului carpatic contribuind prin aceste manifestări la ridicarea nivelului de cultură dar și la promovarea ideii de unitate națională.

Spre final de secol XIX își face debutul copilul minune George Enescu, care pe parcursul a două secole a reușit să ducă faima muzicii noastre în cele mai îndepărtate colțuri ale Europei. George Enescu s-a bucurat de sprijinul și aprecierea Reginei Elisabeta, dar și a Elenei Bibescu în al cărui salon de la Paris tânărul Enescu a dat foarte multe concerte în fața unui public distins format din pictori și filosofi celebrii.

Totodată, a doua jumătate a secolului al XIX-lea a reprezentat o trecere lentă pe plan muzical de la curentul preromantismului la cel al romantismului. Procesul se va definitiva la noi abia în secolul XX. În această perioadă s-au format și primele școli naționale de muzică. Profesorii acestor noi instituții apărute au avut un drum greu de străbătut, ei fiind de fapt pionierii școlii muzicale românești. Pe lângă datoria de a pregăti cât mai temeinic viitorii muzicieni români în sarcina lor a căzut și întocmirea unor manuale după care să se țină cursurile.

Al treilea capitol din lucrare prezintă cea de a patra putere în stat, *presa*. Aceasta așa cum am arătat mai devreme a contribuit alături de societățile culturale din secolul al XIX-lea la ridicarea nivelului culturii Transilvaniei.

Capitolul prezintă în prima parte evoluția presei pe plan internațional, de la primele ei forme de manifestare până în veacul al XIX-lea, epocă pe care s-a desfășurat cercetarea noastră.

Al doilea subcapitol descrie presa românească ardeleană, cu cele dintâi încercări de editare și până la prima revistă muzicală românească din Ardeal, *Musa română* a marelui om de cultură Iacob Mureșianu. Tot aici sunt puse în evidență concertele, recitalurile muzicale dar și turneele din spațiul românesc a marilor muzicieni europeni precum Franz Liszt, Johann Strauss-fiul, Johann Joachim etc.

Detalii despre aceste manifestări muzicale au fost preluate rând pe rând și analizate cu ajutorul gazetei românești. Primul periodic este *Gazeta Transilvaniei*, urmată apoi de *Telegraful român*, *Tribuna* și altele. De fapt am încercat o analiză a evenimentelor muzicale cu ajutorul cronologiei, mai precis am luat fiecare periodic și l-am examinat în ordinea apariției lui.

Cel de al treilea subcapitol informează cititorul cu privire la partiturile interpretate în cadrul diferitelor concerte din Transilvania. Majoritatea publicațiilor românești pe lângă anunțurile pe

care le redactau cu scopul de a informa publicul din timp despre recitalul ce urma să aibă loc, prezenta de cele mai multe ori și programul muzical al acestuia.

Penultimul capitol se vrea a fi o analiză a evoluției muzicii culte în cele trei provincii românești. Prin intermediul lui am încercat să observăm din ce parte a Europei s-a cunoscut o influență mai puternică în ceea ce privește viața culturală românească.

Astfel în cel dintâi subcapitol este prezentată viața muzicală a fiecărei provincii de la începutul secolului al XIX-lea și până la finalul lui. Al doilea subcapitol poartă un titlu foarte sugestiv *Influențe: de la Vest sau de la Est*. Este o întrebare oarecum retorică dacă avem în vedere cele prezentate în subcapitolul anterior, pentru că pe tot parcursul acestei epoci recitalurile muzicale au avut în programul lor doar compoziții din apus, asta dacă nu luăm în calcul și partiturile compoziții proprii ale dirijorilor reuniunilor muzicale românești cu tentă folclorică. În finalul celui de al patrulea capitol conține concluziile care reies din urma analizei făcute.

Cel de al cincilea capitol al lucrării, și ultimul este dedicat a trei dintre cei mai valoroși oameni ai culturii transilvănene, a căror activitate s-a desfășurat pe tărâmul muzicii culte cu scopul de a asigura locuitorilor din Transilvania accesul la cultura apusului.

Este vorba de George Dima, un muzician de origine brașoveană cu studii muzicale făcute la celebrul Conservator din Leipzig. Alături de el a stat un alt concitadin, Iacob Mureșianu-fiul, urmașul ilustrului om de cultură Iacob Mureșianu, redactor al *Gazetei Transilvania* și un intelectual de seamă al Brașovului.

Așa cum spuneam mai devreme, George Dima alături de Iacob Mureșianu în perioada în care s-au aflat ca și conducători ai reuniunii românești de muzică din Brașov contribuie în mare parte la creșterea numărului de concerte în această localitate, dar și în zonele învecinate. Lor li se alătură bănățeanul Ion Vidu, care deși orfan de tată și cu o situație materială nu tocmai bună prin talentul de care a dat dovadă reușește să ridice formațiunea corală de la Lugoj la un nivel de interpretarea asemenea celor de la Sibiu și Brașov. Ba mai mult, datorită relației de prietenie pe care o are cu Gavriil Musicescu, cel din urmă realizează un amplu turneu prin Banat și Ardeal.

Deplasarea lui Gavriil Musicescu în Banat și Ardeal nu a fost ferită de incidente. Întrucât acest muzician de origine din Iași obținuse aprobare de la organismele competente din București pentru a concerta în spațiul intracarpatic, turneul său dacă nu intervenea biserica ortodoxă cel

mai probabil urma să fie sortit eșecului. Fără pașaport și o declarație din care să reiasă scopul vizitei pe teritoriul Imperiul Habsburgic administrația maghiară i-a interzis orice formă de manifestare. Dar având în vedere că, corul pe care îl conducea era un organism mitropolitan, fețele bisericii ortodoxe au profitat de acest lucru pentru a le facilita intrarea în Transilvania și Banat.

Indiferent de ce parte a secolului al XIX-lea am discuta, concluzia este aceea că, prin intermediul muzicii culte și a manifestărilor culturale care au avut loc în Transilvania acestei epoci s-a reușit într-un interval de timp relativ scurt ridicarea acestei provincii la nivelul altor state sau teritorii din Europa Occidentală unde procesul de modernizare începuse mult mai devreme decât la noi.